

A káosz embere

Az áruulás mint egy karrier alapköve

Az alábbi gondolatmenet rögzítésére nem hivatásos publicista vállalkozott, nem olyan szoba-értelmiségi, aki megtanulta, hogy a leírt szó önmagában is fegyvertény lehet. Felháborodásaimat, világmagyarázataimat, tenni akaró szándékaimat mindeddig élő közösség előtt adtam elő - ezért lettem gyakorló politikus, sőt pártpolitikus. Az élő szó retorikája véremmé vált és ettől a készségtől talán még most sem tudtam megszabadulni. De szent meggyőződéselem, hogy a jelen kiélezett helyzet, a fokozódó kampány és az ország jelenlegi állapota tőlem is megkívánja, hogy egy számomra új nyilvánosság felé forduljak.

Immáron több évtizedes tapasztalattal a tarsolyunkban kockázatmentesen kijelenthetjük, hogy Orbán Viktor minden kétséget kizáróan a káosz embere. A tisztázatlan viszonyok között alakítja pályáját, s elemében van, amikor követelhetetlen vagy könnyen elkerülhető, esetleg kialakulatlan szabályok veszik körül a résztvevőket. Profán példával: így könnyen kialakíthatók azok a helyzetek, amelyekről az egyszerű focista egy-egy jól irányzott tarkón rúgás után azt mondja: „*amit a bíró nem lát, azt szabad*”. Ezt teszi a miniszterelnök már hosszú ideje, legyen szó gazdasági, társadalmi vagy politikai folyamatokról. Az életben ez a stratégia általában megbosszulja magát, pláne, ha valaki felelős pozícióban cselekszik.

76

A keleti nyitás – ahelyett, hogy egy jól körülhatárolt stratégia lenne, amelyben azok közé a világszintű vezetők közé zárkózik fel, akik azt képviselik, hogy a jövőben Európa és Ázsia egy térségként, Eurázsiaaként képzelhető el – valójában a számolatlan feketepénzek világába nyitott ajtót a kormánynak, alkalom nyílt arra, hogy ne kelljen megfelelni olyan úri huncutságoknak, mint a jogállami normák vagy a demokratikus intézményrendszer stabilitása. Orbán európai politikájának is központi eleme az a kormányzati kommunikáció, amelyben az erkölcsöt felváltotta az álszentség, a jogi ismereteket a gumiszabályok alkotásának és alkalmazásának képessége, a gerincet pedig a mérhetetlen üresség.

Orbán Viktor olyan politikai korszakban szocializálódott, amelyben a társadalmi többségnek nem volt elegendő információja a közügyekről, az értelmiség a maga által készített rölapokból, kiadványokból tájékozódott, és írta újra hazánk modern kori történelmét. Ezekben az időkben is hazugság teremtette az akkor még fiatal pártelnök mítoszát: „*elküldte a szovjet csapatokat az országból*”. (Nem állítom, hogy a Hősök terén elmondott beszéd pillanatában már az utolsó szovjet katona is felszállt a vonatra, de azt igen, hogy ennél arcátlanabb húzást egy fiatal és önmagát tisztának beállító politikus keveset követhet el, kihasználva talán a valaha volt legnagyobb csodavárást arra, hogy hirtelen elhiggye az ország, legalábbis egy modern kori Napóleonnal áll szemben – azzal a legendás különbséggel, hogy ő demokrata.)

A rendszerváltást követő időszak tisztázatlan szabály- és intézményi keretrendszere, a kialakulóban lévő pártrendszer és politikai kultúra teret biztosított számára arra, hogy egyetlen faktor legyen biztos a politikai pályán: az áruulás. Ebben benne foglaltatik elvek, társak, társadalmi csoportok, sőt, a benne első perctől kezdve bízók elárulása is.

Orbán sosem arról volt híres, hogy a tömeget vagy a trendeket követné – legalábbis ami a világ fejlődését illeti. A tömeget akkor szereti követni, amikor adófizetők pénzéből finanszírozott közvélemény-kutatásokból lemérheti, milyen a magyarok éppen aktuális kedélyállapota, és ezek szerint a mérések szerint cselekszik. Nem volt ez másként a járványhelyzetben sem, ami rettenetes állapotokat teremtett hazánkban. Ez teremtette meg az egészen durva, elhibázott járványkezelést. Egészségesnek maradni és vigyázni egymásra szakmai, s nem érzelmi kérdés. Az ember persze nem szereti, ha az arcát eltakarva, a másik embertől legalább másfél méter távolságban közlekedve létezhetsz, ráadásul úgy, hogy este nyolcig haza kell érnied, és nem akkor vásárolhat élelmiszert, amikor akar. Csakhogy ez nem kívánságműsor, állampolgári kötelesség megérteni, különösen járványhelyzet idején. Ami mindig hiányzott hazánk rendszerváltásaiból és társadalomfejlődéséből, az nem más, mint hogy egy demokrata kiálljon, és felelősséggel beszéljen a népnek. A következmények drámaiak.

Miközben a társadalmiasított folyamatoknak és a polgárok bevonásának megvolna a helye. Van rá jó példa, hogy hogyan hallgasson a mindenkori kormányzat a társadalom szavára. A Német Szövetségi Köztársaságban például elindították a II. világháború után a piaci folyamatok társadalmiasítását, Franciaország az antifasiszta koalíció tagja volt, így vitte közelebb a kirekesztés elutasítását és a köztársasági értékeket a francia társadalomhoz. Társadalmi-politikai értelemben jelentős elmozdulások történtek a múlt század derekán Nyugat-Európában, mialatt jelentős jóléti-felzárkóztatási programok indultak, amelyek beruházásokkal és jól átgondolt stratégiával állítottak talpra, később hosszú távú növekedési pályára nemzetgazdaságokat. Ezzel szemben hazánkban annak van (kádári) hagyománya, hogy hitelből finanszírozzunk nagy volumenű jóléti intézkedéseket. De különösen annak, hogy ha az ember csöndben marad, a hatalom békén hagyja.

A „*ne szólj szám, nem fáj fejem*” logikája tökéletesen illeszkedik a hazai közvélemény alapattitűdjéhez. Kérdés, hogy ma ki lehet-e maradni a közéleti folyamatokból, és ennek a kimaradásnak mekkora ára van. A globális kihívások ugyanis éppen arról szólnak, hogy mindannyiunknak közünk van hozzájuk, és arról is, hogy azok az országok, amelyekben a demokratikus és jogállami hagyomány nem elég fejlett ahhoz, hogy a polgárokat bevonva, tőlük felelős magatartást elvárva adjon választ a krízisre, elbuktak a járványkezelésben. Érvényes a hayeki elv: ha lemondunk a részvételtől, szolgálk leszünk. A Covid-19 azt is megmutatta, hogy ennél jóval veszélyesebb a helyzet.

A „megoldás embere”, aki most része a problémának

Amikor a koronavírus-járvány rárúgta az ajtót a világra, kifogástalanul működik a káoszfaktor, ebben a magyar miniszterelnök elemében van. Csak azt

nem tudja még, hogy ez valószínűleg karrierje első olyan káosza, amelyből látszólag profitálni tudott, valójában azonban a tények ellene szólnak, és nem puszta a rettenetes halálozási arányokról vagy a kórházban ápoltak állapotáról beszélünk. A kormánypárti médiagépezet hosszú ideje gondosan lezárta azokat a csatornákat, amelyeken keresztül független tudósítók meg tudták megmutatni az egészségügyi intézményrendszer valódi állapotát.

A járvány legfőképpen azt igazolta, hogy a káoszember politikai pályáján először állt szemben olyan kihívással, amelyet nem maga teremtett. És nem tudta megoldani. A fenyegetettségérzet fenntartásához korábban elég volt néhány tranzitónában élő, rasszjegyeit tekintve a többségi társadalométól eltérő kinézetű családot bemutatni a szögesdrótok mögött, ehhez csak azt kellett mondani: az Orbán-kormány megragadja a problémát, és meg is szünteti. Csakhogy ez nem volt igaz. Ez *sem* volt igaz. A hozzánk érkező menekültek elenyésző része döntött volna úgy, hogy Magyarországon kíván letelepedni: a szír társadalom jelentős hányada a polgárháború kitörése előtt jobban élt, mint a magyarok, az afgánok többségének sem az lett volna az álma, hogy egy hiányos intézményrendszerrel rendelkező, kirekesztő szemléletű társadalommal szembesüljenek, és a kirekesztésre épülő munkapiacon kezdjék újra az életüket.

A lényeg a látszat volt: Orbán Viktor megoldotta. Csakhogy nem volt mit megoldani. Százmilliárdok mentek el egy látszatintézkedés-sorozatra, amelyben a magyarok nem voltak veszélyben, mert a menekültek nem akartak itt maradni, és mégis, a kormánypárti szavazók megmentőjüként tisztelték a kormányfőt és korrupst körét.

Amikor Orbán politikai pályáján először jött vele szembe a valós krízis, a kormány belebukott, akárhogy is mentegeti a propagandagépezet az elmúlt két esztendő. A koronavírus-járvány valójában egy összetett és sok elemből álló magyar esettanulmányként is felfogható, amely szétszalazva azt a szomorú képet mutatja, hogy vajmi kevés közünk van a 21. század folyamataihoz, honfitársaink jó része a modernizációtól elszakadva, alattvalóként éli az életét, legyen szó a politikai, munkapiaci, egészségügyi, oktatási vagy a társadalmi helyzettől.

Elemenként és összsképként is tragikus a helyzet

Az operatív törzs a járvány első hullámában az orbáni hatalmi technikának megfelelő dezinformációt kezdte alkalmazni. Azért volt különösen nehéz a helyzet, mert az egészséges és anyagi értelemben is szerencsésebb társadalmi csoportok másokról gondoskodtak: karanténban rekedt betegeket és időseket láttak el, tanították a gyerekeket otthon, közben pedig zsonglőröködtek a saját munkájukkal és idejükkel, no meg azzal az új feladattal, hogy személyes jelenlét nélkül is hatékonyan dolgozzanak.

Mások a gyógyulással, megint mások a szeretteik temetésével törődtek, miközben ismét néhány, folyton pórul járó társadalmi csoport vitte a hátán a düledező rendszert: az egészségügyi és szociális dolgozók, valamint a világszerte rossz helyzetbe került nők és az anyák álltak helyt a védekezésben. A kormányhatározatok és a rendkívüli jogrendekről szóló törvényjavaslatok sorából

egyre magasabb hegyként csúcsosodott ki a közbeszerzések és a korábbi döntések fölötti átnyúlás: a miniszterelnök és szűk köre a szabályok nélküli „rendet” hizlalta, eljött a számolatlan feketepénzek világa. A NER tendenciózusan azoknak juttatta a javakat és előnyöket, akik valahogyan tizenkét éve nem tudnak veszíteni.

Mindez a kormánynak nem sikerült volna, ha a magyar társadalom fegyelmezettsége és demokratikus kultúrája magasabb szinten van. A kormány szabályok fölötti átnyúlásának és a laza, pusztán látszatként körbehordozott kormányzati intézkedéseknek ugyanis kizárólag azok tudtak örülni, akik időlegesen sem akarták vállalni a szigort annak érdekében, hogy vigyázni tudjunk egymásra.

Jelenti ez a maszkhazsnálatot, a tömegközlekedési járatokon az első ülésor kihagyását, hogy az egész nap buszon ülő sofőrt ne fertőzhesse meg senki. Jelenti azt, hogy ha valakinek felső légúti panaszai vannak, az lehetőleg haladéktalanul vonuljon el, és csináltasson koronavírus-tesztet, ahelyett, hogy „*majd iszom egy pálinkát este, és alszom egy nagyot*”. A szabályozatlan és tisztázatlan viszonyok teremtették meg azokat a munkavállalókat, akik betegségüket eltitkolva mentek dolgozni, mert féltek attól, hogy az egyébként is meggyengült munkapiaci helyzetben könnyebben rendül meg a munkáltatójuk bizalma irántuk, de azokat az embereket is a tisztázatlan viszonyok teremtették, akik úgy hiszik a mai napig, hogy ha az állukra letolt maszkot a fülükre akasztva hordják, akkor ők is megfelelnek a járványügyi intézkedésnek.

A sok tudománytalan és a társadalmat gyakorta infantilizáló kijelentés mellett, melyet elsősorban az országos tisztí főorvos szájából hallott a tévénező, Semmelweis népe nem volt képes befogadni, hogy most a szokásosnál hosszabb ideig mossunk kezet! Ha csak ezt betartottuk volna, már beljebb vagyunk. Hány olyan infografika jelent meg kormányzati kommunikációban, hogy ha távolságot tartunk, maszkot viselünk, és kerüljük azokat a helyeket, ahol tömegek alakulhatnak ki, akkor csökken a vírus átadási sebessége? A hazai kormánypárti politikusok olyan mondatokkal zsonglőrködtek, hogy „*mi, fiatalok nyugodtan fertőzhetjük egymást, abból maximum egy durvább influenza lesz*”, miközben a világ egyes részein már régen kötelező volt a maszk használata, a kormányok biztosították az ingyenes tesztelést, a kontaktkutatást pedig mobiltelefonos applikációkkal segítették.

Nálunk szépen csöndben, de annál biztosabban terjedtek a tévhitok, az önmagának is ellentmondó kormányzati kommunikáció pedig egyre jobban összezavarta azokat, akiknek nem vagy alig voltak kapaszkodói. A középosztály egy részének kiváltsága volt csak, hogy a világ legjobb gyakorlatait a nemzetközi sajtón keresztül látva, maga dolgozhatta ki az élete új játékszabályait, kezdve az online megbeszélésekkel, az érintésmentes edzéseken át egészen a karanténiskolákig. Szemmel láthatóan egyetlen intézmény ácsorgott egy helyben egészen a keleti vakcinák megjelenéséig: a magyar kormány. Miközben a járvány próbára tette a lakosságot, sokan elveszítették a munkahelyüket, s lettek korábbi sáfekből kertészek, kiskereskedésekből miniwebshopok, kétségbe nem eső munkanélküliekből (biciklis) étel-futárok, a magyar kormány kifosztotta az önkormányzatokat, s a holtak számának emelkedése közben is

döngette a mellét, hogy Orbán Viktor minden magyart meg tud menteni. Mialatt a világ a rugalmasság képességét igyekezett kifejleszteni az élet számos területén, addig a magyar kormány, a zuhanó gazdasági teljesítmény mellett, még jobban telepumpálta az adófizetők pénzével a kormányzati kommunikációs gépezetet, és azt állította: sikeresek vagyunk, pedig hétről hétre romlott a teljesítményünk. Közben annyi honfitársunkat veszítettük el, hogy ha élnének, már nem férnének el Budaörsön.

A hozzátartozók a gyásszal voltak elfoglalva, az ellenzéki törekvések meg – ugye – kit érdekelnek? *„Senki sem hozza már vissza őt, most mit érdekel engem, ha ráírják, hogy pajzsmirigybetegsége volt?”* Csakhogy ez nem így működik, és nem pusztán azért, mert egy ember betegségeit nem lehet jogállamban közszemlére tenni, hanem azért sem, mert így azt üzenete a társadalomnak a kormány, hogy *„látják, ha nincs semmi bajuk alapvetően, akkor biztonságban vannak, csak nézzék Müller Cecíliát, és kövessék a tanácsait”*.

Ahogy sok más állítás, úgy ez sem volt igaz. Szemenszedett hazugság volt. A káosz és a tisztázatlan viszonyok emberének valaha volt legnagyobb hibájába, és bűnébe több ezren haltak bele Magyarországon.

Van itt olyan gond is, amivel többször meg kellett küzdenünk modern kori történelmünk során: a demokrácia kiépítéséhez nem pusztán az állampolgári öntudat, de az állampolgári fegyelmezettség is hozzájárul. Orbán Viktor azt használta ki, hogy az általa is alakított rendszerváltó folyamatokban elmaradt ennek beidegződése, most a miniszterelnök a saját harminc évvel ezelőtti mulasztásából is előnyt kovácsolt. A fegyelmezetlen emberek még örülnek is annak, hogy nem kell a szigorú járványügyi intézkedésekhez felnőniük. Azt hangoztatták, hogy *„úgyis utálok ezt a szájkosarat, mire való”*. *„Eddig csak a kutyámnak volt oltási könyve...”*

80

Magyarázat nincs, tanulság van

A koronavírus-járvány okozta válság legnagyobb tanulsága az, hogy nincs alternatívája az államba vetett bizalomnak. Nincs jól működő társadalom az államba vetett bizalom nélkül, ám ha azt a bizalmat függelmi viszonyokkal vagy félelemkeltéssel és kirekesztéssel (való fenyegetéssel) próbálják helyettesíteni, ott mindenki elbukik. Az első és legfontosabb szabály, hogy bizalmat kell építeni, és nem vakhítt. A hiteles szakemberekbe vetett bizalom tudja felépíteni a bizalmat a járványkezelésben, és nem pusztán a járványügyi szakemberekbe vetett bizalom ez, hanem a kormány, az intézmények, sőt a polgárok egymásba vetett bizalma is ennek a körnek a része.

Hol tartunk most? Minden ősszel kézhez kapunk egy jelentést a Tárki jóvoltából, amiből újra és újra kiderül, hogy nem bízunk a politikusainkban, a kormányban, az intézményeinkben, de még egymásban sem, holott a bizalom elsődleges a betegség megelőzésében és a betegek egészségükért vívott küzdelemben is.

Bizalmat azonban nem lehet építeni olyan emberekkel, akik szemmel láthatóan nem értenek a saját szakterületükhöz, összevissza beszélnek, és katonák vagy rendőrök állnak a hátuk mögött a képernyőn. Ezzel a kormány a gondolkodó emberek körében az *„operetthadsereg”* képzetét, míg a kevésbé iskolázott

rétegek szemében a félelemkeltést erősíti. Mindkettő bizalomromboló tényező, hát még az oltásokkal kapcsolatos titkolózás (a tiltás például az orvosoknak, hogy beszéljenek a valóságról) és a szándékos félretájékoztatás!

A társadalom tudatos polgárai minden bizonnyal kimondták a járványhullámok valamelyikében, hogy „nem igaz az, hogy akinek az Úristen hivatalt ad, annak észt is ad hozzá”. Amikor az elmúlt évtized egyetlen valós (gazdasági és egészségügyi) válsága elérte hazánkat, a kormány csak ugyanabból a jól ismert receptkönyvből tudott dolgozni, aminek alapjait Orbán Viktor rakta le. Káoszt teremtett, és megpróbált erős emberként feltűnni, aki egyetlenként képes arra, hogy megmentse az embereket, miközben az emberek nap mint nap szembesültek a gyászos valósággal.

Fájdalmas és nagy veszteségekkel járó tanulság a koronavírus-járvány Magyarországon. Csak akkor adhatunk némi értelmet több tízezer ember teljesen értelmetlen halálának, ha mostantól másként cselekszünk. A káosz emberével nem fog menni. De fegyelmezetlenül sem. Az irány kirajzolódik: szabálykövető egyénekekkel és a rendet, ugyanakkor szabadságot is szerető kormánnyal lehet csak elindulni. A többit közösen kell felépíteni. Évtizedes feladatunk lesz.

Szerzőink könyvei

